

Tìm hiểu thêm về: ÂU DƯƠNG LÂN (? - 1875)

Nguyễn Văn Năm

Năm 1909, Nguyễn Liên Phong viết *Nam Kỳ Phong Tục Nhơn Vật điển ca* (Saigon: Phat Toan Libraire - Imprimeur) bằng thơ lục bát, đến trang 148 Ông viết về Mỹ tho mở đầu bằng bài thơ thất ngôn bát cú: *Mỹ tho phong cảnh thi*:

«Phong cảnh vui xem hạt Định Tường,
Tàu xe đông đảo mỗi đầu đường.
Cồn rồng đất nổi che tiền diện,
Cổ Lịch đồn xây trấn viễn phương.
Phú nữ, hào nam nơi tổng lý.
Cử nhân tẩn sĩ chốn khoa trường.
Thuần lương tập tục dân no đủ,
Hóa hóa sanh sanh lợi ruộng vườn»

Sau đó ca ngợi cảnh vật, con người Định Tường suốt 2 trang rồi đề cập đến cuộc khởi nghĩa của Nguyễn Hữu Huân – Âu Dương Lân mà Ông cho là “đời nay”:

“Tập quen roi đến đời nay,
Huân, Lân khởi nghĩa người say tằm lòng...”

Tiếc rằng Ông chỉ dừng lại qua việc kể:

«Bất hàng cam đoạn Tướng quân,
Ông Huân thủ bút khi vưng chịu hình»

ghi bài thơ “Tuyệt mệnh – Hãn mã...”? và bài họa của một thân sĩ bằng chữ Hán – nếu có thêm chi tiết về Âu Dương Lân thì là một tài liệu hữu ích cho chúng ta – vì hiện giờ tài liệu về Âu Dương Lân quá ít, có vài chi tiết cần tìm hiểu thêm.

Ngày 27/5/2010, cùng với lễ kỷ niệm 135 ngày hi sinh của Nguyễn Hữu Huân là lễ khánh thành mộ Âu Dương Lân ở ấp Phú Khương A, xã Phú Kiết (cây số 11, ĐT 879), huyện Chợ Gạo, tỉnh Tiền Giang vừa được tân tạo. Qua bài viết tóm tắt tiểu sử, cuộc đời của Âu Dương Lân trên mộ, cùng với tài liệu hiện có trong Địa Chí Tiền Giang (ĐCTG), Từ điển nhân vật lịch sử Định Tường xưa và nay trên

www.vinhanonline.com, Wikipedia... chúng tôi có số ý kiến sau:

Quê quán Âu Dương Lân (ÂDL):

Thôn Phú Kiết, huyện Kiến Hòa, tỉnh Định Tường.

Nay là xã Phú Kiết, huyện Chợ Gạo, tỉnh Tiền Giang.

Bài viết của Tâm Nghĩa trên vinhanonline chỉ ghi Tiền Giang.

Wikipedia ghi vùng Phú Kiết – Tịnh Hà...

Trong ĐC TG tập II ghi: Âu Dương Lân chưa rõ năm sinh, người thôn Phú Kiết, h. Kiến Hưng, t. Định Tường... (tr.1133), có lẽ phát xuất từ đây nên trong phần mộ cũng ghi huyện Kiến Hưng. Xem lại Địa bạ triều Nguyễn tỉnh Định Tường, ĐCTG đều ghi: thôn PK, huyện Kiến Hòa, tỉnh ĐT.

Chính xác nhất là sáu sắc Thần hiện còn lưu giữ ở đình Phú Kiết: 4 sắc đời vua Thiệu Trị, 2 đời vua Tự Đức – lúc ÂDL đang sống – đều ghi: «Nhưng chuẩn Kiến Hòa huyện, Phú Kiết thôn y cựu phụng sự Thần kỳ tương hữu bảo ngã lê dân... » dù khác nhau niên đại, ngày tháng: Thiệu Trị ngũ niên (1845) Tự Đức tam niên (1850)...(1)

Đỗ đạt: Cử nhân kỳ thi hương ở Gia Định năm 1858 (Mậu Ngọ)

Chi tiết này thống nhất vì được ghi trong *Quốc triều Hương khoa lục* có cha ÂDL là Âu Dương Xuân đỗ cử nhân năm 1842. (2)

Làm quan: Huyện Lân.

ÂDL đỗ cử nhân năm 1858. Ngày 17/2/1859 Pháp hạ thành Gia Định, tháng 5/1859 Nguyễn Hữu Huân đang giữ chức giáo thụ phủ Kiến An mộ nghĩa dũng chống Pháp được sung chức Phó Quản Đạo. Ngày 12/4/1861 Pháp chiếm Định Tường. Ngày 5/6/1862 hòa ước

Nhâm Tuất mất 3 tỉnh miền Đông: Biên Hòa, Gia Định, Định Tường. (3)

Xem thế từ lúc ÁDL đầu cử nhân (1858) đến lúc mất chủ quyền (1862) thì triều đình không có thời gian bổ nhiệm ÁDL vào chức tri huyện. Không biết tác giả Tâm Nghĩa (vinhanonline) căn cứ vào đâu cho ÁDL làm tri huyện Kiến Xương? (huyện Kiến Xương ở đâu? Làm tri huyện vào năm nào?).

Theo bức thư I của Lê Phát Đạt – Huyện Sĩ – gửi cho Giám đốc Nha Nội chính Pháp năm 18:

«Khi rời khỏi Sài Gòn, Huân đã nhận chức thống đốc Nam Kỳ, đeo nơi cổ một tấm bài ngà... Huân tuyên bố rằng người chủ tướng duy nhất mang quyền hành ngoài Huế, những người khác phải nhận bằng cấp do ông ấy phát ra. Thủ khoa Huân, Tuân Đức, Nghê Du và Huyện Lân đứng tên chung trong giấy tờ...

Nhóm tác giả Phạm Thiệu, trong *Nguyễn Hữu Huân – nhà yêu nước...* trích dẫn đã chú thích: “Huyện Lân đây có lẽ là ÁDL. Không rõ ông nhận chức Huyện (tri huyện?) của chính quyền nào và từ bao giờ?(4).

Trên mộ ghi: ...*đỗ cử nhân năm Mậu Ngọ (1858) tại trường thi Hương Gia Định được bổ làm tri huyện, nên nhân dân gọi là Huyện Lân* gây hiểu lầm thi Hương đỗ cử nhân là được triều đình bổ làm tri huyện ngay, việc này cần xem lại. Dè dặt hơn Wikipedia ghi: ...*đỗ cử nhân được ra làm quan dần trải đến tri huyện tỉnh nhà..*

Tham gia chống Pháp: 1859? hay 1872?

- ÁDL tham gia chống Pháp từ 1859 đến 1875:

Bài viết trên mộ ghi: *Năm 1859 Pháp chiếm Nam Kỳ, Ông tham gia phong trào kháng chiến do Võ Duy Dương và Nguyễn Hữu Huân lãnh đạo. Sau khi Nguyễn Hữu Huân bị bắt (1864) Võ Duy Dương hi sinh 1866, Ông về quê nhà nuôi chí quật khởi, chờ đợi thời cơ.* không biết dựa vào tư liệu nào, hay suy đoán do căn cứ vào phản ứng của đa

số nhân sĩ, trí thức lúc bấy giờ trước việc quân Pháp hạ thành Gia Định 1859 nên cho rằng ÁDL chống Pháp ngay lúc ấy?!

- ÁDL tham gia chống Pháp cùng Thủ khoa Nguyễn Hữu Huân (TK/NHH) từ năm 1872 đến lúc hi sinh 1875.

Sau khi thoát khỏi nhà Đỗ Hữu Phương năm 1872, Thủ khoa Nguyễn Hữu Huân về quê nhà đứng lên chống Pháp lần thứ ba, ÁDL đã tham gia làm phó tướng đến khi bị bắt và bị hành hình bên bờ sông Tiền, việc này được nhiều tư liệu xác nhận.

Đại Nam Thực Lục (bản in chữ Hán năm Thành Thái thứ II -1899): Nguyễn Hữu Huân cùng Âu Dương Lân và văn thân lục tỉnh cùng người Thanh tập hợp được 3000 người, nhiều lần đánh nhau với người Phú... Đến khi bị tướng Phú bắt được Huân Lân và bọn tỳ tướng hơn trăm người đều bị giết... (5)

Đại Nam chính biên liệt truyện cũng ghi tương tự: *Được tha về, lại cùng ÁDL tập hợp được 3000 quân nhiều phen đánh nhau với quân Pháp ... (6)*

Ngày, tháng, năm – nơi bị hành hình: năm 1875

Bài viết trên bia mộ ghi: *Năm 1875 Ông bị quân Pháp bắt, chúng khuyến dụ, mua chuộc nhưng không lay chuyển được lòng yêu nước của Ông. Cuối cùng chúng xử chém Ông tại bờ sông Tiền nay thuộc công viên Thủ Khoa Huân thành phố Mỹ Tho.*

Wikipedia ghi chi tiết hơn nhưng cũng không có ngày tháng: *...Trước sự truy lùng ráo riết của đối phương, sau đó ÁDL cũng bị Trần Bá Lộc bắt sống. Hết dùng danh lợi rồi đe dọa, Trần Bá Lộc và Tôn Thọ Tường thay nhau vào nhà lao dụ hàng nhưng trước sau Ông không đổi chí. Một buổi sáng năm 1875, ÁDL bị hành quyết bên bờ sông Mỹ Tho...*

Bài Thơ của Âu Dương Lân?

“Tầng tương tam xích tuyệt quân cừ,
Thời bất lợi hề mệnh tảo hư.

Bảng Cử tinh trung danh thượng tại,
Thiên Tường chính khí tiết do lưu.

Tho giang vị cập thành xà trận,
Long đảo tài văn vận hồ đầu.
Tận lực thủy ti thiên lý tại,
Thảo hoa hàm lệ vị nhâ sâu.”

Dịch thơ:

*Vung kiếm vì vua quyết rửa thù,
Thời nguy mạng dứt lạ gì đâu!
Tính trung Bằng Cử danh không mất,
Chính khí Thiên Tường tiết nghĩa lưu.
Sông Mỹ rắn quanh chưa kín trận,
Đảo rồng hổ tướng đã rơi đầu.
Hết lòng mới biết câu thiên mệnh,
Hoa cỏ vì ai ngậm lệ sâu.*

Cao Tự Thanh

Nhóm tác giả Phạm Thiệu trong “NHH - Nhà yêu nước”... cho biết:

Theo tài liệu Hán-Nôm chép tay của gia đình Nguyễn Đình Chiểu ở Ba Tri – Bến Tre, hiện được chị Âu Dương Thị Yến cất giữ có 3 bài thơ Đường luật chữ Hán dùng bộ vần: “cừu, hư, lưu, đầu, sâu” chép liền nhau... bài thứ ba đề là “hựu nhất thủ” Hưng sư thực dữ - Tri huyện Lân – đây có lẽ là Âu Dương Lân, bạn chiến đấu của NHH trong lần khởi nghĩa sau cùng (1872-1875). Chúng tôi chưa rõ bài này được sáng tác khi nào, vì thấy có tài liệu chép ÁDL hy sinh cùng thời gian với NHH, song vẫn giới thiệu ở đây để bạn đọc tham khảo và chỉ giáo thêm. (7)

Âu Dương Lân thi đỗ ngay lúc thực dân Pháp tiến hành xâm lược VN, triều đình Huế đầu hàng, ÁDL cũng như đa số nhân sĩ trí thức có hành động tích cực chống Pháp – tiếc rằng tài liệu về người anh hùng “Huyện Lân” quá ít lại thêm con cháu tản lạc, đất đai đổi chủ nên không biết gì nhiều. Việc tân tạo, khánh thành mộ ÁDL trong tháng 4 vừa qua thể hiện lòng tôn kính, tri ân người anh hùng của nhân dân Tiền Giang.

Qua những điều nêu trên, việc tìm hiểu thêm về ÁDL là việc làm cần thiết và nên cần trọng với tinh thần khoa học lịch sử: khách quan – chân thật.

NGUYỄN NĂM

Chú thích:

- (1) Đình Phú Kiết 2009 lưu hành nội bộ.
- (2) Lịch sử Giáo Dục Tiền Giang – Nguyễn Phúc Nghiệp - Phạm Diệp Tư SGD/TG 1995. (Sơ thảo – Lưu hành nội bộ).
- (3) Nguyễn Hữu Huân – Nhà yêu nước... Phạm Thiệu... nxb TP/HCM tr.168...
- (4) -nt- tr.127
- (5) -nt- tr. 108
- (6) -nt- tr. 109
- (7) -nt- tr. 148

Tài liệu tham khảo:

- 1- Địa Chí Tiền Giang tập I và II UBND/TG xb 2005-2007
- 2- Nguyễn Hữu Huân: Nhà yêu nước kiên cường – Nhà thơ bất khuất.
Giáo sư Phạm Thiệu – Cao Tự Thanh – Lê Minh Đức (nxb.T/PHCM1986)
- 3- Âu Dương Lân: vinhanonline, Wikipedia
- 4- Ảnh đình kèm:
+ Bài tóm tắt tiểu sử ÁDL trên mộ...
+ Mộ ÁDL ở Phú Kiết...

Địa chỉ liên hệ:

Nguyễn Văn Năm
Cựu GV THPT Tân Hiệp
Châu Thành – Tiền Giang
ĐT: 0733.896.273 - 0968765565.
Email: nguyennamcttg@yahoo.com

